

Pojęcia kluczowe: *prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność wypowiedzi, ochrona własności, prawo do nauki, ogólny zakaz dyskryminacji*

Najnowsze orzecznictwo

Marek Antoni Nowicki

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA – PRZEGLĄD ORZECZNICTWA (STYCZEŃ–MARZEC 2023 R.)

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych poglądów wyrażonych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyrokach wydanych w okresie styczeń–marzec 2023 r. dotyczących: prawa do rzetelnego procesu sądowego, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności wypowiedzi, ochrony własności, prawa do nauki, ogólnego zakazu dyskryminacji.

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Obecność, nawet tylko bierna, członka władzy wykonawczej w składzie organu uprawnionego do wymierzania sędziom kar dyscyplinarnych jest wyjątkowo problematyczna z punktu widzenia art. 6 Konwencji i wymagania niezależności organu dyscyplinarnego.

Wyrok Catană v. Moldova, 21.02.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 43237/13, § 75 – dot. braku niezależności i bezstronności Krajowej Komisji Sądownictwa.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Trybunał podkreślił znaczenie dla ochrony niezawisłości sędziowskiej i odpowiedzialności sędziów jasnych i przewidywalnych regulacji prawnych od-

noszących się do ich immunitetu. Odpowiedzialność sędziego za treść jego orzeczeń stanowi wysoce delikatną kwestię wymagającą rozróżnienia między z jednej strony interpretacją lub stosowaniem prawa, które mogą być uznane za kontrowersyjne oraz jego decyzjami wskazującymi np. na poważne i jaskrawe naruszenie prawa, arbitralność, istotne wypaczenie faktów lub oczywisty brak podstawy prawnej do ich wydania – z drugiej. Sędzia może odpowiadać wyłącznie za ten drugi rodzaj zachowań. Ponadto w sprawach wiążących się z odpowiedzialnością sędziego błąd co do prawa popełniony w dobrej wierze należy odróżnić od podobnego uchybienia w złej wierze. Odnosi się to również do sędziów Trybunału Konstytucyjnego, którzy mogą ponieść odpowiedzialność za swoje orzeczenia tylko w wyjątkowych przypadkach odejścia od zasad i standardów rządów prawa i naruszenia konstytucji.

Wyrok Ovcharenko i Kolos v. Ukraina, 12.01.2023 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 27276/15 i 33692/15, § 104–105 – dot. odwołania sędziów Trybunału Konstytucyjnego za udział w wydaniu wyroku uznanego za kontrowersyjny, przy braku jednoznacznej interpretacji znaczenia terminu „złamanie ślubowania” i zakresu ich funkcjonalnego immunitetu.

Spółeczeństwo demokratyczne w rozumieniu Konwencji odrzuca wszelką stygmatyzację opartą na orientacji seksualnej. Jego podstawą jest bowiem równa godność każdej osoby i trwa ono dzięki różnorodności postrzeganej nie jako zagrożenie, ale źródło ubogacenia.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 178 – dot. braku jakiegokolwiek formy uznania prawnego i ochrony par osób tej samej płci.

Domaganie się przez partnerów tej samej płci prawnego uznania i ochrony ich związku dotyka szczególnie ważnych aspektów ich tożsamości osobistej i społecznej.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 185.

W państwach członkowskich Rady Europy istnieje wyraźny stały trend na rzecz uznania prawnego i ochrony par tej samej płci. W rezultacie w kwestii uznania prawnego i ochrony par homoseksualnych margines swobody państw Konwencji jest znacznie ograniczony. Jest on szerszy przy ustalaniu charakteru konkretnego reżimu prawnego dostępnego dla par tej samej płci, który nie musi przyjąć formy małżeństwa. Swoboda państw w tym zakresie obejmuje zarówno formę uznania prawnego, jak i sposób ochrony par tej samej płci. Ochrona zapewniona przez państwa Konwencji parom tej samej płci musi być jednak właściwa.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 186–190.

Związek stanowiący oficjalnie uznaną alternatywę małżeństwa ma istotne znaczenie dla par tej samej płci niezależnie od jego konsekwencji prawnych. Oficjalne uznanie par tej samej płci nadaje im bowiem status i legitymizuje wobec świata zewnętrznego.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 201.

Wspieranie tradycyjnej rodziny jest samo w sobie uprawnione, a nawet chwalebne. Ochrona rodziny w sensie tradycyjnym jest ważkim i uzasadnionym powodem, który może usprawiedliwiać różnicę traktowania ze względu na orientację seksualną. W celu ochrony rodziny w sensie tradycyjnym może być użyty szeroki wachlarz konkretnych rozwiązań. Ponadto koncepcja rodziny podlega z konieczności ewolucji, na co wskazują zmiany, jakie nastąpiły w tej sferze w okresie od czasu przyjęcia Konwencji.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 207–208.

Konwencja jest żywym instrumentem i w rezultacie państwo przy wyborze środków ochrony rodziny i zapewnienia poszanowania życia rodzinnego zgodnie z wymaganiami art. 8 musi uwzględniać zmiany zachodzące w społeczeństwie i postrzeganiu statusu społecznego i cywilnego związków osób tej samej płci, w tym fakt, że nie istnieje wyłącznie jedna droga lub wybór sposobu prowadzenia życia rodzinnego lub prywatnego.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 209.

Uznania i ochrony prawnej par tej samej płci pozostających w stabilnym i zaangażowanym związku nie można potraktować jako szkodliwe dla rodzin tradycyjnie ukształtowanych ani ich przyszłości czy integralności. Uznanie par tej samej płci w żaden sposób nie uniemożliwia zawierania małżeństw przez pary różnej płci lub zakładania przez nie rodzin odpowiadających ich koncepcji tego pojęcia. Mówiąc szerzej – zapewnienie praw parom tej samej płci samo w sobie nie osłabia praw innych osób lub par. Ochrona rodziny tradycyjnej nie może jednak uzasadniać braku prawnego uznania w jakiegokolwiek formie i ochrony praw osób tej samej płci.

Wyrok Fedotova i inni v. Rosja, 17.01.2023 r., Wielka Izba, skargi nr 40792/10, 30538/14 i 43439/14, § 212–213.

Pojęcie autonomii osobistej odzwierciedla ważną zasadę leżącą u podstaw interpretacji gwarancji art. 8 Konwencji, a prawo do tożsamości płciowej i samo-realizacji stanowi podstawowy aspekt prawa do poszanowania życia prywatnego. Przemawia to za ograniczeniem swobody oceny, z jakiej mogą korzystać państwa. W sporze dotyczącym rozbieżności między tożsamością biologiczną

a tożsamością prawną osoby interseksualnej, czyli kwestii społecznej, która może być przedmiotem debaty, a nawet kontrowersji mogących rodzić w państwie demokratycznym głębokie różnice poglądów, zdecydowana większość państw Rady Europy utrzymuje zasadę oznaczenia płci w aktach urodzenia lub dokumentach tożsamości wyłącznie jako „mężczyzna” lub „kobieta”. Nawet jeśli w niektórych z nich kwestia uznania płci niebinarnej była ostatnio lub jest nadal badana, to widać wyraźnie, że w tej materii brak jest zgody na poziomie europejskim. W tego rodzaju sprawach wchodzi również w grę interes publiczny w ochronie zasady niezmienności danych o osobie. Stanowi ona gwarancję wiarygodności i spójności aktów stanu cywilnego oraz, szerzej, bezpieczeństwa prawnego. W rezultacie w sprawach tego rodzaju państwo korzysta z szerszej swobody.

Wyrok Y. v. Francja, 31.01.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 6888/17, § 75–78 – dot. odmowy władz wpisania na określenie płci terminu „neutralna” lub „interseksualna”, zamiast „mężczyzna” jako korekty aktu urodzenia osoby interseksualnej.

Nawet jeśli dana osoba oświadczy, że nie domaga się przyznania ogólnego prawa do uznania trzeciej płci, lecz jedynie sprostowania zapisu w akcie urodzenia, aby odzwierciedlał jej rzeczywistą tożsamość, uwzględnienie jej zarzutu i stwierdzenie, że odmowa wpisania do aktu urodzenia słów „neutralna” lub „interseksualna” w miejsce „mężczyzna” stanowi naruszenie art. 8, musiałoby w rezultacie wymagać od państwa na podstawie art. 46 Konwencji odpowiedniej modyfikacji prawa wewnętrznego. Równocześnie jednak wchodzi tu w grę kwestie polityki państwa, co do których w systemie demokratycznym mogą istnieć uzasadnione głębokie różnice i w rezultacie szczególne znaczenie powinna mieć rola krajowego decydenta. Wobec braku zgody na poziomie europejskim w tej materii należy pozostawić państwu decyzję, jak szybko i w jaki sposób miałyby ono odpowiedzieć na żądania osób interseksualnych w kwestiach odnoszących się do ich stanu cywilnego z uwzględnieniem ich trudnej sytuacji w sferze prawa do poszanowania życia prywatnego, w szczególności rozbieżności między wymaganiami prawnymi i rzeczywistością biologiczną. Potrzeba odpowiednich środków prawnych wymaga ustawicznej kontroli, z uwzględnieniem w szczególności zmian w społeczeństwie i stanu świadomości społecznej.

Wyrok Y. v. Francja, 31.01.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 6888/17, § 90–91.

Przy ocenie zgodności z art. 8 Konwencji ingerencji spowodowanej publikacją danych osobowych Trybunał bierze pod uwagę charakter ujawnionej informacji oraz czy dotyczyła ona najbardziej intymnych aspektów życia jednostki, takich jak stan zdrowia, stosunek do religii czy orientacja seksualna. Informacja czysto finansowa, która nie obejmuje intymnych szczegółów albo danych ściśle powiązanych z tożsamością, nie zasługuje na wzmocnioną ochronę.

Wyrok L.B. v. Węgry, 9.03.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 36345/16, § 119

– dot. nieuzasadnionej publikacji danych identyfikujących skarżącego, w tym jego adresu domowego, na stronie internetowej organu podatkowego, z powodu naruszenia przepisów podatkowych.

Ochrona danych osobowych ma fundamentalne znaczenie dla korzystania z prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Prawo krajowe musi zapewnić odpowiednie gwarancje uniemożliwiające posługiwanie się danymi osobowymi niezgodnie z gwarancjami art. 8.

Wyrok L.B. v. Węgry, 9.03.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 36345/16, § 122.

W przypadku gdy ustawodawca korzysta z marginesu swobody, obejmuje on zarówno decyzję o ingerencji w danej dziedzinie, jak i – po jej podjęciu – szczegółowe regulacje mające zapewnić, aby ustawodawstwo było zgodne z Konwencją i została osiągnięta równowaga między konkurencyjnymi interesami publicznym i prywatnym. Wybory dokonane przez ustawodawcę podlegają jednak ocenie Trybunału co do jakości kontroli parlamentarnej i sądowej konieczności konkretnego środka. Trybunał musi skrupulatnie badać argumenty uwzględniane w procesie legislacyjnym i stanowiące podstawę wyborów ustawodawcy oraz ustalić, czy została zachowana właściwa równowaga konkurencyjnych interesów państwa lub ogółu społeczeństwa oraz osób bezpośrednio dotkniętych tymi wyborami.

Wyrok L.B. v. Węgry, 9.03.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 36345/16, § 125.

Państwa Konwencji korzystają z szerokiej swobody przy ocenie potrzeby istnienia systemu upubliczniania danych podatników, którzy nie wywiązują się ze swoich zobowiązań, jako środka ogólnego mającego m.in. zapewnić właściwy pobór podatków. Swoboda państw w tej dziedzinie nie jest jednak nieograniczona. Trybunał musi być przekonany, że w odpowiedni sposób rozważyły konkurencyjne interesy i – przynajmniej co do istoty – uwzględniły nie tylko (i) interes publiczny w rozpowszechnianiu informacji wchodzących w grę, ale również (ii) charakter ujawnionych informacji; (iii) następstwa oraz ryzyko wyrządzenia szkody w korzystaniu z życia prywatnego przez osoby, których one dotyczą; (iv) potencjalny zasięg medium użytego do ich rozpowszechnienia, zwłaszcza Internetu; a także (v) podstawowe zasady ochrony danych osobowych, w tym odnoszące się do ograniczeń celu, sposobu przechowywania, minimalizacji ilości danych i ich dokładności. W związku z tym ważną rolę mogą odgrywać zabezpieczenia proceduralne.

Wyrok L.B. v. Węgry, 9.03.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 36345/16, § 128.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Ograniczenie dostępu dzieci do informacji na temat związków tej samej płci wyłącznie ze względu na orientację seksualną ma szersze społeczne konsekwencje.

cje. Niezależnie od tego, czy jest bezpośrednio zapisane w prawie lub przyjęte w indywidualnych decyzjach, wskazuje ono, że władze preferują niektóre rodzaje związków i rodzin oraz uznają stosunki osób odmiennej płci za bardziej społecznie akceptowalne i wartościowe niż związki osób tej samej płci. Przyczyniają się w ten sposób do ich dalszej stygmatyzacji. W rezultacie środek taki, nawet jeśli jego zakres i skutki są niewielkie, jest niezgodny z pojęciami równości, pluralizmu i tolerancji właściwymi dla społeczeństwa demokratycznego.

Wyrok Macatè v. Litwa, 23.01.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 61435/19, § 215 – dot. braku uprawnionego celu okresowego wstrzymania rozpowszechniania książki z bajkami opisującymi związki osób tej samej płci oraz uznania jej następnie za szkodliwą dla dzieci w wieku poniżej 14 lat.

Ograniczenia dostępu dzieci do informacji o związkach osób tej samej płci, których podstawą są wyłącznie względy związane z orientacją seksualną – przy braku innych podstaw uznania takich informacji za niewłaściwe lub szkodliwe dla rozwoju dzieci – nie realizują celów możliwych do przyjęcia za uzasadnione w świetle art. 10 § 2 Konwencji, a zatem są niezgodne z art. 10.

Wyrok Macatè v. Litwa, 23.01.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 61435/19, § 216.

System ochrony wolności słowa osób zgłaszających przypadki naruszeń (sygnalistów) może wchodzić w grę, jeśli dany pracownik lub urzędnik jest jedyną osobą lub częścią niewielkiej kategorii osób, posiadającą wiedzę o tym, co dzieje się w miejscu pracy, i w związku z tym ma najlepsze możliwości, aby w interesie publicznym ostrzec pracodawcę lub opinię publiczną. Pracownicy mają jednak równocześnie wobec swojego pracodawcy obowiązek zachowania lojalności, powściągliwości i dyskrecji, oznaczający, że poszukiwanie właściwej równowagi interesów musi uwzględniać istniejące ograniczenia wolności wypowiedzi oraz wzajemne prawa i obowiązki właściwe dla umów o pracę i danego środowiska zawodowego.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 116 – dot. ukarania grzywną za ujawnienie mediom poufnych dokumentów prywatnego pracodawcy odnoszących się do nielegalnych praktyk firm wielonarodowych.

Wzajemne zaufanie i dobra wiara, które powinny dominować w kontekście umów o pracę, nie oznaczają bezwzględności obowiązku lojalności wobec pracodawcy ani dyskrecji w stopniu podporządkowującym pracownika interesom pracodawcy. Niemniej jednak obowiązek lojalności, powściągliwości i dyskrecji stanowi istotną cechę tego szczególnego systemu ochrony.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 117.

Obowiązek ochrony sygnalisty nie wchodzi w grę w razie ujawnienia informacji przez urzędnika, który nie miał uprzywilejowanego lub wyłącznego

dostępu do określonych informacji ani bezpośredniej wiedzy o nich, nie był związany tajemnicą lub obowiązkiem dyskrecji w związku ze swoją służbą i nie poniósł z tego powodu żadnych negatywnych konsekwencji w swoim miejscu pracy.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 118.

Decydujące znaczenie ma sytuacja rzeczywista sygnalisty wobec pracodawcy, a nie jego konkretny status prawny (jako pracownika). Ochrona przysługująca sygnalistom na podstawie art. 10 Konwencji wynika z konieczności uwzględnienia swoistych cech stosunku pracy: z jednej strony nieodłącznie z nim związanego obowiązku lojalności, powściągliwości i dyskrecji oraz – w razie potrzeby – ustawowego obowiązku zachowania tajemnicy; z drugiej – słabszej pozycji ekonomicznej pracownika wobec osoby, instytucji publicznej lub przedsiębiorstwa, od których zależy jego zatrudnienie, oraz ryzyka działań odwetowych z ich strony.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 119.

Sygnalista powinien w pierwszej kolejności wykorzystać wewnętrzne kanały sprawozdawcze, a więc w miarę możliwości przekazać informację przełożonemu danej osoby lub innemu właściwemu organowi lub podmiotowi. Wewnętrzny hierarchiczny kanał komunikacji stanowi co do zasady najlepszy sposób pogodzenia obowiązku lojalności pracowników z interesem publicznym, któremu służy ujawnienie informacji. Pierwszeństwo dróg wewnętrznych nad zewnętrznymi nie jest jednak absolutne. Wchodzi w grę, jeśli wewnętrzne mechanizmy sprawozdawcze istnieją i działają prawidłowo. W pewnych okolicznościach może okazać się uzasadnione bezpośrednie wykorzystanie „sprawozdawczości zewnętrznej”, zwłaszcza gdy wewnętrzny kanał sprawozdawczy jest niewiarygodny lub nieskuteczny, osobie zgłaszającej nieprawidłowości może grozić zemsta albo ujawniane informacje dotyczą samej istoty działalności pracodawcy.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 121–122.

W pewnych okolicznościach informacje ujawniane przez sygnalistów mogą być objęte prawem do wolności wypowiedzi, nawet jeśli później okażą się błędne lub nie można udowodnić ich prawdziwości. Warunkiem jest jednak dokładne sprawdzenie przez sygnalistę, czy informacje były dokładne i wiarygodne. Możliwość ochrony sygnalistów na podstawie art. 10 wymaga zatem z ich strony odpowiedzialnego zachowania i dążenia, aby w miarę możliwości sprawdzali przed upublicznieniem prawdziwość informacji, które chcieliby ujawnić.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 127.

Przy ocenie dobrej wiary sygnalisty Trybunał sprawdza, czy motywem nie była chęć uzyskania korzyści osobistych, czy miał jakiegokolwiek pretensje do swojego pracodawcy albo czy istniał jakikolwiek inny ukryty motyw jego działań. Wpływ na ocenę dobrej wiary ma krąg adresatów ujawnianych informacji i czy głównym motywem nie była chęć zwrócenia na siebie maksymalnej uwagi mediów i opinii publicznej. Dobra wiara wiąże się z autentycznością ujawnionych informacji. Nie można uznać działania za podjęte w dobrej wierze, jeśli jego powodem były zwykłe plotki bez żadnych dowodów na poparcie rzekomych faktów.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 128–130.

W szczególnym kontekście ochrony sygnalistów, którzy ujawnili z naruszeniem obowiązujących przepisów poufne informacje uzyskane w miejscu pracy, Trybunał koncentruje się na ustaleniu, czy ujawnienie to leżało w „interesie publicznym”. Pojęcie interesu publicznego należy oceniać w świetle treści ujawnionej informacji oraz zasady umożliwiającej jej ujawnienie. W orzecznictwie Trybunału zakres informacji w interesie publicznym, które mogą wchodzić w zakres chronionej sygnalizacji, został określony w sposób szeroki.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 133.

Interesu publicznego mogącego uzasadniać ujawnienie nie można oceniać niezależnie od naruszonego obowiązku zachowania tajemnicy lub poufności. Zgodnie z art. 10 ust. 2 Konwencji zapobieganie ujawnieniu informacji otrzymanej w zaufaniu jest jedną z wyraźnie przewidzianych podstaw możliwych ograniczeń korzystania z wolności wypowiedzi. Wiele tajemnic jest chronionych przez prawo w szczególnym celu zabezpieczenia interesów wyraźnie wymienionych w tym artykule. Ocena interesu publicznego w ujawnieniu informacji objętych obowiązkiem zachowania tajemnicy musi więc uwzględniać interesy podlegające ochronie, zwłaszcza gdy ujawnienie obejmuje informacje odnoszące się nie tylko do działalności pracodawcy, ale także osób trzecich.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 136.

Zakres informacji ujawnianych w interesie publicznym mogących oznaczać sygnalizację chronioną w art. 10 obejmuje również zgłaszanie przez pracownika bezprawnych działań, praktyk lub zachowań w miejscu pracy oraz takich, które – choć zgodne z prawem – są naganne. Mogą one również w pewnych przypadkach obejmować informacje dotyczące funkcjonowania władz publicznych w społeczeństwie demokratycznym wywołujące ogólną debatę w uzasadnionym interesie społecznym uzyskania wiedzy umożliwiającej obywatelom wyrobienie sobie świadomej oceny, czy doszło do naruszenia interesu publicznego.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 137–138.

Informacje o bezprawnych aktach lub praktykach rodzą bezsprzecznie szerokie publiczne zainteresowanie. Ogromne znaczenie mogą mieć również informacje o aktach, praktykach lub zachowaniach, które choć same w sobie nie są bezprawne, to jednak są naganne lub kontrowersyjne. Informacje, które można uznać za leżące w interesie publicznym, dotyczą zwykle władz lub organów publicznych, nie można jednak wykluczyć, że w niektórych przypadkach mogą również dotyczyć podmiotów prywatnych, takich jak spółki, które w sposób nieunikniony i świadomy wystawiają się również na kontrolę swoich działań, w szczególności w odniesieniu do praktyk handlowych, odpowiedzialności dyrektorów spółek, nieprzestrzegania zobowiązań podatkowych lub szeroko rozumianego dobra gospodarczego. Ponadto interesu publicznego w ujawnieniu informacji nie można oceniać wyłącznie w kontekście krajowym. Niektóre informacje mogą bowiem leżeć w interesie publicznym na poziomie ponadnarodowym – europejskim lub międzynarodowym – lub mieć znaczenie dla państw trzecich i ich obywateli.

Opinia publiczna może być zainteresowana szerokim zakresem spraw. Sam ten fakt nie może jednak wystarczająco uzasadniać upublicznienia informacji poufnych. Kwestia, czy ujawnienie informacji z naruszeniem obowiązku zachowania poufności służy interesowi publicznemu w stopniu zasługującym na szczególną ochronę, z której mogą korzystać osoby ujawniające informacje z powołaniem się na art. 10 Konwencji, wymaga analizy, która nie może być abstrakcyjna, ale uwzględniać konkretne okoliczności.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 140–144.

W każdym przypadku należy ocenić rozmiary szkody, jaką ujawnienie informacji może spowodować, i zestawić je z interesem publicznym w jej uzyskaniu.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 145.

Ujawnienie informacji uzyskanych w ramach stosunku pracy może mieć również wpływ na interesy prywatne, dotykając w szczególności przedsiębiorstwo lub prywatnego pracodawcę i wyrządzając mu oraz – w niektórych przypadkach – osobom trzecim szkodę finansową lub uderzając w ich dobre imię. Nie można jednak wykluczyć, że takie ujawnienie może wywołać również inne szkody, naruszając równocześnie interesy publiczne, w szczególności ogólne dobro gospodarcze, ochronę własności, zachowanie tajemnicy chronionej, takiej jak tajemnica podatkowa lub zawodowa, czy też zaufanie obywateli do rzetelności i sprawiedliwego charakteru polityki podatkowej państwa. W rezultacie przy ocenie proporcjonalności ingerencji w prawo do wolności wypowiedzi sygnalistów chronione przez art. 10 Konwencji, poza szkodą wyrządzoną wyłącznie pracodawcy, należy uwzględnić całe spektrum możliwych szkodliwych skutków ujawnienia konkretnej informacji.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 147–148.

Celem informowania przez sygnalistę o nieprawidłowościach jest nie tylko ujawnienie i zwrócenie uwagi na informacje będące przedmiotem publicznego zainteresowania, ale także doprowadzenie w ten sposób do zmiany sytuacji, której jego informacje dotyczą, w razie potrzeby przez podjęcie działań naprawczych przez właściwe organy władz publicznych lub wchodzące w grę podmioty prywatne, takie jak przedsiębiorstwa.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 187.

W związku z faktami karania sygnalistów za ich działania Trybunał zwrócił uwagę, że nawet jeśli nałożona kara jest niewielka, istotny jest sam fakt ukarania. Ze względu na istotną rolę sygnalistów każde nadmierne ograniczenie ich wypowiedzi rodzi ryzyko, że ze względu na obawę ukarania tym trudniej im będzie w przyszłości ujawniać w interesie publicznym informacje o zachowaniach bezprawnych lub nagannych. W rezultacie może ulec ograniczeniu prawo społeczeństwa do otrzymywania informacji w interesie publicznym zagwarantowane w art. 10 Konwencji.

Wyrok Halet v. Luksemburg, 14.02.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 21884/18, § 204.

Domniemanie nieprawdziwości stwierdzeń o faktach, wymagające od ich autora – świadka zdarzenia – wykazania ich prawdziwości, nie musi być sprzeczne z Konwencją, pod warunkiem zapewnienia mu możliwości udowodnienia, że jego oświadczenie było prawdziwe. Skarżący wyraźnie zaangażowany w debatę publiczną na temat ważnej kwestii nie powinien być zobowiązany do spełnienia bardziej wymagającego standardu niż standard należytej staranności, inaczej bowiem obowiązek udowodnienia twierdzeń faktycznych mógłby pozbawić go ochrony na podstawie art. 10.

Wyrok Udovychenko v. Ukraina, 23.03.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 46396/14, § 44 – dot. nieuzasadnionej odpowiedzialności cywilnej naoczego świadka wypadku drogowego w drodze zastosowania wobec niego „domniemania nieprawdziwości” informacji o fakcie przekazanej w dobrej wierze mediom.

Wobec braku zarzutu złej wiary po stronie skarżącego nie można uznać za zgodne z zasadami określonymi w orzecznictwie Trybunału wymagania od niego udowodnienia prawdziwości swoich twierdzeń o okolicznościach np. wypadku drogowego, którego był świadkiem. Wymaganie to jest bowiem bardzo trudne, a nawet niemożliwe do spełnienia.

Wyrok Udovychenko v. Ukraina, 23.03.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 46396/14, § 51.

OCHRONA WŁASNOŚCI (ART. 1 PROTOKOŁU NR 1)

Państwa korzystają z szerokiej swobody przy wyborze środków regulacji emerytur oraz korygowania wcześniejszego nierównego traktowania w tej

materii. Ze względu jednak na istnienie uprawnionych oczekiwań świadczeń, w razie zmiany dotychczasowych regulacji, wyłącznie szczególnie pilna potrzeba może usprawiedliwiać zaniechanie przyjęcia na rozsądny okres przepisów przejściowych.

Wyrok Valverde Digon v. Hiszpania, 26.01.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 22386/19, § 81 – dot. odmowy przyznania emerytury wdowiej w rezultacie niemożliwego do przewidzenia zastosowania nowego wymagania wypłaty świadczenia, którego skarżąca nie była w stanie spełnić.

Artykułu 1 Protokołu nr 1 nie można interpretować w sposób oznaczający nałożenie na państwa Konwencji ogólnego obowiązku przejęcia długów podmiotów prywatnych.

Decyzja Freire Lopes v. Portugalia, 31.01.2023 r. (opubl. 23.02.2023 r.), Izba (Sekcja IV) skarga nr 58598/21, § 96.

PRAWO DO NAUKI (ART. 2 PROTOKOŁU NR 1)

Treść prawa do nauki zmienia się w różnych okresach i miejscach zależnie od okoliczności ekonomicznych i społecznych. W społeczeństwie demokratycznym prawo do nauki, które jest niezbędne dla realizacji praw człowieka, zajmuje tak fundamentalne miejsce, że restrykcyjna interpretacja pierwszego zdania artykułu 2 nie byłaby zgodna z celem i założeniami tego przepisu. Ze względu na ważną rolę, jaką odgrywa dziś prowadzenie badań naukowych we wszystkich dziedzinach i postęp w nich, specjalistyczne zaawansowane studia i badania, takie jak studia doktoranckie, stanowią integralną część prawa do nauki.

Wyrok Telek i inni v. Turcja, 21.03.2023 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 66763/17, 66767/17 i 15891/18, § 134 – dot. znacznych ograniczeń możliwości pracy i życia osobistego pracowników akademickich za granicą z powodu unieważnienia ich paszportów na mocy dekretoów wydanych w czasie stanu wyjątkowego.

Z art. 2 zdanie pierwsze Protokołu nr 1 wynika obowiązek państw Konwencji powstrzymania się od nieuzasadnionych ingerencji w korzystanie z prawa do nauki w formie studiów wyższych w instytucjach szkolnictwa wyższego za granicą. Obowiązek ten różni się od obowiązku zapewnienia bezwarunkowego dostępu do takich instytucji.

Wyrok Telek i inni v. Turcja, 21.03.2023 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 66763/17, 66767/17 i 15891/18, § 137.

OGÓLNY ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 1 PROTOKOŁU NR 12)

Konwencja nie gwarantuje wolności językowej ani prawa osoby do używania wybranego przez siebie języka w kontaktach z instytucjami publicznymi ani do otrzymywania odpowiedzi w tym języku.

Wyrok *Paun Jovanović v. Serbia*, 7.02.2023 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 41394/15, § 79 – dot. uniemożliwienia przez sędziego adwokatowi posługiwania się jekawskim wariantem języka serbskiego, przy zezwoleniu na wariant ekawski, mimo identycznego oficjalnego statusu obu tych wariantów.

ABSTRACT

Marek Antoni Nowicki

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999 he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016 was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

Review of the case law of the European Court of Human Rights (January–March 2023)

The review of the case law of the European Court of Human Rights presents the most significant views expressed in judgments issued by the European Court of Human Rights in the period from January to March 2023, concerning: right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of expression, protection of property, right to education, general prohibition of discrimination.

Keywords: *European Court of Human Rights, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of expression, protection of property, right to education, general prohibition of discrimination.*

Marek Antoni Nowicki

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.